

(predromantika po l. 1810 do 1830)

(romantika 1830 – 1848)

Francoska revolucija je zanesla med nesvobodne narode misel o svobodi in enakopravnosti. K temu so pripomogle še Napoleonove zmage in podjarmljeni narodi so vedno bolj zahtevali svoje pravice. Po Napoleonovem porazu so Avstrija, Rusija in Prusija sklenile sveto zvezo z namenom, da bi potlačile svobodoljubno gibanje med svojimi narodi. Ta pritisk je prišel najbolj do izraza v Avstriji, kjer je bilo največ podjarmljenih Slovanov, Avstrijsko politiko je vodil ministrski predsednik Metternich, ki je s policijo nadziral vse javno življenje in onemogočil širjenje naprednih idej v tisku. Takšno je bilo stanje do marčne revolucije leta 1848. To dobo imenujemo predmarčno dobo ali dobo Metternichovega absolutizma.

Takšno življenje je dobilo svoj izraz tudi v književnosti, ki kaže močno razočaranje nad takratnimi razmerami, vendar pa tudi zaupanje v lepšo bodočnost. Književniki te dobe močno nasprotujejo pretiranemu čaščenju razuma in upoštevajo predvsem čustva in voljo. Nova struja se imenuje romantika.

Romantična književnost se močno razlikuje od književnosti v dobi razsvetljenstva in kaže naslednje značilnosti:

- v književnih delih prevladujeta domišljija in čustvenost,
- jezik je slikovit, poln primer in okrasnih pridevnikov,
- slovničarji proučujejo živ jezik, ki naj bo podlaga knjižnemu jeziku,
- književniki zajemajo snov iz preteklosti, predvsem iz srednjega veka ter posnemajo ljudske pesmi,
- radi opisujejo nenavadne ljudi s skrivnostno preteklostjo, skrivnostne dogodke, življenje na gradovih in lepe pokrajine,
- romantiki poudarjajo svobodo umetniškega ustvarjanja,
- povsod vidijo razkol med stvarnostjo in idealom (svetobolje).

Slovenci smo prišli po zmagi nad Napoleonom spet pod avstrijsko oblast in doživeli hude čase: Metternichov absolutizem je **zatiral vsako svobodoljubno misel in preganjal ljudi**, ki so se zdeli nevarni državi (Prešeren). Kljub temu je dosegla slovenska književnost v dobi romantike velik **napredek v jezikovnem in umetniškem pogledu**.

Obdobju slovenske romantike se prične **1830.** leta, ko se konča predromantika in ko prevlada v Prešernovem ustvarjanju prava romantika ter se prek prvega letnika **kranjske Čbelice** uveljavi tudi v javnosti. Do l. 1830 o romantiki ne moremo govoriti niti pri Prešernu, še manj pri delih starejših in mlajših sodobnikov, kjer še zmeraj prevladujejo vplivi razsvetljenstva in predromantike.

Odtlej poteka slovenska romantika vzporedno s Čopovim poseganjem v javnost in z razvojem Prešernovega pesništva. Vrh doseže okoli l. 1835, nato pa polagoma izgublja zamah vse do l. 1846, ko Prešeren opusti ustvarjalno delo. Leta 1848 se doba romantike zaključí. Tega leta izide tudi zadnji zvezek Kranjske Čbelice. Poleg tega nastanejo z revolucijo 1848 za slovenski slovstveni razvoj nove razmere, v katerih se uveljavijo mlajše generacije, Prešernova smrt leto kasneje pomeni dokončni sklep obdobja.

V obdobju med leti 1830 in 1848 je romantika **osrednja smer slovenskega slovstva**. Po zunanjem obsegu je skromna, saj zajema samo **Čopovo literarno teoretsko in kritično miselnost ter Prešernovo pesništvo**.

Na Slovenskem sta bila v tem času dva rodova romantikov: starejši, ki je deloval na znanstvenem področju, in mlajši, ki je skušal po zgledu tujih književnikov oz. književnosti ustvariti umetno poezijo. Starejšim smerem pripada tudi začetek slovenskega pripovedništva – prva slovenska povest: Janez Cigler - Sreča v nesreči (1836). Te zaradi poučno – vzgojnega značaja ni mogoče uvrstiti v kako sodobnejšo smer, saj spada v okviru tradicionalne poučne fabulistike, kakršna je v Evropi trajala od baroka dalje in se pomlajala v novih oblikah, izvir pa ima v starejših dobah.

- Težnja po enotnem slovenskem jeziku
- Kranjska Čbelca in Kmetijske in rokodelske novice
- **Ilirizem**, panslavizem, manjši narodi naj se jezikovno priključijo Poljakom, Čehom, Rusom, Ilirom (Ljudevit Gaj)
- **Črkarska pravda**
 - Kopitar hoče nov črkopis (do tedaj bohoričica)
 - Dajnčica- vzhodnoštajersko narečje
 - Metelčica – dodane cirilske črke
 - Zmaga Čop – **gajica**
-

Zvrsti in oblike:

Evropska romantika je dosegla vrh predvsem v lirskem in epsko lirskem **pesništvu**. Gojila je tudi dramatiko in pripovedništvo v prozi. Medtem ko je v dramatici ostala brez vidnejših uspehov, je v prozi ustvarila **nove oblike romana, povesti in novele**. Od vseh teh slovstvenih vrst in zvrsti se je v slovenski romantiki s **Prešernom uveljavila samo poezija, lirski in epsko-lirski**. Nastane pa tudi povest v prozi, že prej omenjena Sreča v nesreči, Janeza Ciglerja.

V pesništvu je Prešeren uvedel vrsto zvrsti in oblik, ki jih slovenska razsvetljenska in predromantična poezija še ni poznala. Popolnoma je opustil odo, basen in didaktično pesem ter na novo ustvaril **romantično ljubezensko pesem, satiro, elegijo, balado, romanco, slovstveni epigram, epsko-lirsko povest v verzih, pa tudi reflektivno pesem in nazadnje napitnico**. Večina teh zvrsti izvira iz predromantike in romantike, v nekaterih pa nadaljuje antično in renesančno tradicijo.

- Rojen 3. Decembra 1800 v Vrbi na Gorenjskem
- V Ljubljani je hodil na gimnazijo, študiral je filozofijo in pravo na Dunaju
- Vedno je bil odličen učenec, zanimal se je za romantično literaturo
- Delal je kot pravnik
- Spoznal je Primičevo Julijo, v katero se je nesrečno zaljubil, Ana Jelovškova (ima 3 otroka)
- Umre 8. Februarja 1849 v Kranju
- Podpira ga Čop, nasprotuje mu Kopitar
- Človek dvoma, upanja in vztrajanja
- Ve, da se lahko majhen narod uveljavi s književnostjo
- Poezije 1846

Prešernov pesniški razvoj:

1. **1824-1828: mladostno obdobje;** Lenora, Povodni mož
Ohranjeno je malo del, lahkotne ljubezenske pesmi, optimistične in ironičen pogled na svet
2. **1828-1840: zrelo obdobje;** Slovo od mladosti, Sonete nesreče, Sonetni venec, Krst pri Savici, Turjaška Rozamunda, Gazele...
Prehod v estetiko romantike, visoko-romantična ljubezen, življenjski pesimizem, svetობolje
3. **-1849 : pozno obdobje:** Zdravljica, Nezakonska mati, Neiztrohnjeno srce ...
Premagal je življenjsko krizo, opusti temo idealne ljubezni, ostrejši, umirjen ali humoren življenjski pogled

F. PREŠEREN: SLOVO OD MLADOSTI str. 134

- Osebno izpovedna pesem, elegija (Žalostinka, znana že v antiki)
- Prvo slovensko romantično besedilo
- Izide v Kranjski Čbelci

Romantični Motiv:

- Tožba nad življenjem in razočaranje
- Mladost traja tako dolgo, dokler verjameš v uresničitev idealov

Ideja:

- izgubljena mladost, ki ga je z lahkomiselnostjo varovala pred usodnimi spoznanji krivic v svetu

Metafora: »*Temna zarja*«

Stanca: italijanska kitična oblika, 8 verzov in italijanski enjasterec (abababcc)

Slogovna sredstva: **nagovor** (Zato, mladost...), **metafora** (viharjev jeze, temna zarja), **personifikacija** (srce zdihuje, svet se je zagovoril)

F. PREŠEREN: SONETJE NESREČE str. 136

- nastale ok. 1832
- pesimizem (slabo opravljene izpiti, ljubezen, svetobolje)

1. O Vrba, srečna, draga vas domača sonet domotožja

- O sreči v mladosti, ko še ni poznal sveta
- Od doma ga je gnala želja po znanju
- **Temeljna ideja:** razkol med idealom in stvarnostjo

5. Življenje ječa, čas v nji rabelj hudi sonet smrti

- **Osrednja tema:** smrt
- Kaže se kot konec trpljenja, je vrh cikla in najbolj tregična
- Življenje je ječa, čas je rabelj
- smrt je sreča, ki jo kliče

6. Čez tebe več ne bo, sovražna sreča sonet ravnodušnosti

- Resignacija, pesnik se vda v usodo
- Misel o smrti izgine
- Sovražna sreča; njegovo življenje ne more biti srečno
- Zato sledi ravnodušnost in otopelost
- Izgine celo ljubezensko hrepenenje, psihična otopelost, ki ne pričakuje odrešitve

Sonetni cikel: cikel šestih sonetov in predstavljajo bivanjske postaje njegovega življenja

Idejna zgradba:

- OPAZNO DRSENJE NAVZDOL v depresijo in smrt, soneti se stopnjujejo proti 6. Sonetu (gradacija), najnižje se pojavi kljubovanje in pokončnost
- Sonet je dvodelen: v prvem delu misel napove, v drugem jo izpelje

F. PREŠEREN: SONETNI VENEC str. 138

(predvsem 1., 7., 8. in 15. sonet)

- Poklonjen Primičevi Juliji in »slovenskim bratom«
- Želel ji je čestitati za god, je najgloblja ljubezenska izpoved
- Ženske blagodejno vplivajo na umetniško ustvarjanje moškega

Teme: Ljubezenska, domovinska in pesniška tematika.

Zgradba:

- Prvih 5 sonetov ljubezen do Julije
- 4 osrednji domovini
- Zadnjih 5 (neuslišani) ljubezni
- **Vrh je 8 sonet – ljubezen in domovina**
- 15 sonet **Magistrale**- mojstrski sonet
- Zadnji verz prvega soneta, je prvi verz drugega soneta in drugi verz magistrala
- **Akrostih**- prve črke verzov daje neko misel – »Primicovi Julji«

Ideja: podobno kot pesnika ne ljub Julija, čeprav ji poklanja pesmi, Slovenci ne ljubijo svoje domovine
Ljudstvo bo osveščal, da bo vzljubilo domovino

1. Posvetilni in pojasnjevalni sonet, uvodna razlaga in napoved teme
7. **Orfejev mit:** predstavlja vstop v sklop sonetov, ki govorijo **o narodu, o ljubezni do naroda in njihovi problematiki**. Sonet s **tematiko poezije** se prepleta **tematika ljubezni in naroda**. Predstavi antičnega pesnika Orfeja, ki je imel čudežno moč petja. Ob njegovem petju se je prebudilo tudi mrtvo kamenje. Pesnik odkrije željo po domačem Orfeju in se z njim tudi enači. Pesnik si želi pesmi, ki bi bile kot Orfejeve, da bi z njo "srca vnel za čast dežele", potolažil razprtije med Slovenci in jih spet zedinil. V ospredju je Prešernovo domovinsko čustvo, njegova vroča domovinska ljubezen. Zavladal naj bi mir, da bi se lahko narod in kultura ponovno razvijala. (**Motiv Orfeja ponazarja kultiviranje ljudstva.**)
8. **Središčni sonet; vrh** Sonetnega venca. Je pogled v slovensko zgodovino in išče utemeljitev, razlago za tako nesrečni slovenski položaj. Odgovor je jasen: **razprtije in neenotnost** so bile in so naša največja nesreča že od davnih časov sem. Izhod iz takega položaja: **združitev, strnitev svojih sil, zedinjenje** – misel, ki smo jo Slovenci prvič oblikovali šele v revolucionarnem letu 1848. Klic po Orfeju je še bolj izrazit kot v 7. sonetu. Pesnik upa, da se bo končno našel človek, ki bo končal narodove razprtije.
15. **Magistrale:** Če je Magistrale tisti ključni sonet, iz katerega izvirajo in se vanj stekajo vsi drugi, potem bo mogoče v njem odkriti prvine vseh ključnih sporočil Venca, kakor tudi njegove slogovne značilnosti. Celoten Magistrale je posvečen Juliji, vendar pa v ospredju ni ljubezen. Poudaril je predvsem poezijo. V to ljubezen je dolgo upal in ji posvetil še cel niz drugih pesmi. Zadnja kitica pa vendar nakazuje, da bo v nadaljevanju pel tudi o domovini in svoji romantični veri v moč pesniške besede. Kot vidimo, se vse to skozi Venec naravno vsebinsko prepleta.

Sonetni venec je nedvomno **najvišji artistični dosežek** Prešernovega pesništva. V duhovnem pogledu pa je to pesnitev, v kateri sta združena osebno in nadosebno (nacionalno) stremljenje.

Metaforika:

F. PREŠEREN: PEVCU str. 146

Zgradba (gradacija, simetrija):

Pesem je **pet-kitična** in zgrajena **simetrično** (razmerje med kiticami po številu verzov je **2 : 3 : 4 : 3 : 2**). **Tretja** kitica predstavlja **vrh**, hkrati pa **združuje vse tri časovne perspektive**; preteklost, prihodnost, sedanost. Zaradi same **oblike, ponavljanja** besed in **vokalne lestvice** pesem vsebuje močno **gradacijo**, ki še poudarja usodo in tragiko pesnika. Število vrstic v kiticah se stopnjuje skladno z notranjo napetostjo (spreminjanjem pesnikovega duševnega stanja). V **tretji**, najdaljši kitici je pesnikova **tožba najbolj pretresljiva**, glasovna intonacija najvišja in notranja napetost največja.

Stopnjevanje glagolov: znati, vedeti, učiti

Retorično vprašanje; vokalna lestvica (estetski učinek) :

Na retorično vprašanje ne pričakujemo odgovora. Ustvaril **temačno, tragično vzdušje** za prikazovanje svojega duševnega stanja in tožbe.

Rime so postavljene v strogem redu vokalne lestvice: **a-e-i-o-u**. Tako narašča in pada čustvena napetost, **zvočna podoba** pesmi pa **podkrepi idejno vsebino**.

Mit Prometeja :

Prometej (pesnik) (gr. Prometheus - božji sin) izhaja iz grške mitologije. Vladarju Zevsu je ugrabil ogenj, da bi ga prinesel ljudem, za kazen pa je bil prikovan na skalo, kjer mu je kragulj (družba) vedno znova kljuval jetra, ki so se neprestano obnavljala. Herakles ga je osvobodil.

Prešeren pojmuje **pesniško poslanstvo kot usodno in tragično**, zato pesnika primerja s Prometejem, kajti tudi njegova usoda je bila taka, saj ni mogel proti bogovom narediti ničesar.

Ideja:

- Izpoved poklicne usode poeta, ne preostane mu drugega, kot vztrajati in trpeti. V Pevcu je Prešeren podal svoj filozofski pogled na pesniški poklic - pojmuje ga kot **usodno, vzvišeno in tragično poslanstvo**).

Tema:

- **Tragično doživljanje sveta**